

Hembygdsgården fyller 25 år

Innehåll

Årsmötet	Monica Ahlström
Ormsövänner	Torbjörn Helgesson
Utställningen Rannarootslased	Claes Hemlin
Ormsö idrottshall	Egon Erkmann
Ormsöbrevet forts.	Jörgen Hedman
Dahlia odling	Elisabeth Hedfors
En ny Ormsökista öppnas	Elisabeth o Peter Hedfors
Bästa Ormsingar	Jonathan Lindström
Sommarjackor från Öarna	Egon Erkmann

Ormsöinvånarna är bland de äldsta i Estland	sid 12
Siånglärkia	Sven Ahlström sid 13
Ett frimärke blir till	Monica Ahlström sid 13
Tack Charlie	Claes Hemlin sid 13
Insänt	Charlie Norrman sid 14
Liten Språkkurs	sid 14
Böcker att läsa	sid 14
Minnesadresser, Klockringning	sid 15
Kalendarium	sid 15

Rapport från årsmötet

av Monica Ahlström

foto: Charlie Norrman

ARSMÖTET godtog styrelsens förslag till stadgeändring med tillägget i kursiv stil. Den nuvarande lydelsen av § 6 ändras till: Styrelsen ska bestå av minst två ledamöter och högst 5 ledamöter och minst en suppleant. Ordförande och suppleanter väljs på ett år. Övriga ledamöter på två år med förskjutna mandatperioder för att erhålla överlappning. Styrelsen är beslutsmässig när minst två ledamöter är närvarande.

På frågan om föreningens eventuella upplösning beslutade årsmötet att välja alternativ 2 om att en utredning genomförs.

Valberedningens förslag presenterades av Monica Ahlström. Årsmötet beslutade godta valberedningens förslag av ordinarie ledamöter enligt följande:

- Karin Johansson, ordförande, nyval ett år (till årsmötet 2026).
- Maria Nyberg, omval två år (till årsmötet 2027).

Årsmötet beslutade om tre styrelsesuppleanter:

- Ing-Marie Malmstedt, omval ett år (till årsmötet 2026).
- Eva van der Meiden, nyval ett år (till årsmötet 2026).
- Katarina Peterberg-Ådén, nyval ett år (till årsmötet 2026).

Tidigare invalda ordinarie styrelseledamöter är:

- Peter Smedberg (till årsmötet 2026).
- Karin Johansson (till årsmötet 2026).

Valberedningens förslag till revisorer och revisorssuppleant presenterades av Monica Ahlström. Årsmötet godkände valberedningens förslag enligt följande:

- Kerstin Grönman, ordinarie revisor, sammankallande, omval ett år (till årsmötet 2026).
- Ann Lundström, ordinarie revisor, omval ett år (till årsmötet 2026).
- John-Evert Hamberg, revisorssuppleant, omval ett år (till årsmötet 2026).

Val av valberedning:

Årsmötet beslutade att välja Monica Ahlström, sammankallande ett år (till årsmöte 2026). Två platser är vakanta.

Till hedersmedlemmar valdes: Algot Slät samt Marja och Timo Leskinen.

Årsmötet ägde rum i Eesti Majas lokaler på Wallingatan.

t.v. Avgående ordförande Claes Hemlin(Rälby Klubba) samt årsmötets ordförande Anders Lindell (Förby)

Och det dracks kaffe, äts bulle o kaka, antecknades och pratades...

Hedersmedlem Algot Slät (Sviby) samt nye ordföranden Karin Johansson (Borrby).

Ormsövänner!

Nu har ännu en säsong startat med det traditionella talkot på hembygds museet vilket har tidigare lagts ännu en gång för att svara mot efterfrågan. Det märks att vi är i ett skifte där det lokala engagemanget blir allt viktigare, men vi blev ändå en tapper skara på 10 personer som kämpade på i det vackra men något kylslagna vädret. Vi fick även hjälp av 8 cyklister som stannade till och assisterade Ege Kanarbik med beskärning av gårdens fruktträd några timmar en eftermiddag.

Talkoschemat är i stort sett detsamma från år till år och börjar med att vattnet sätts igång så att de idogt arbetande får fika och förtäring samt vatten till städningen, årets nyhet var en investering i en grovdamsugare som förenklade arbetet betydligt. När städningen är klar skall alla inventarier som förvarats på övervåningen i stallet bäras ned och utställningarna sättas upp, samtidigt med detta arbetas det utomhus med trädgården samt gräsklippning. En inventering av mindre arbeten gjordes och fördes in i en bok, dessa kan då utföras under säsongen för den som min mormor sa "har ilet" dvs. tid och intresse.

I år monterades även en ny utställning upp i stallet med temat "sommarjackan" och denna invigdes på lördagkvällen med initiativtagaren och gäster från bygden. Det genomfördes även en utbildning för vår nya guide Ege Kanarbik som skall förstärka under sommaren. Förutom talkot utfördes reparationer på eldstaden i bastun samt ett fönster på Norjasgården.

När arbetena och uppstarten av museet var färdigt bar det iväg till Tartu där vi deltog i invigningen av den nya utställningen om estlandssvenskarna på ERM (Eesti rahva museum), en fantastisk upplevelse där bland annat 2024 års talko på Ormsö hembyds-

museum visades upp på en skärm, vi var alla med och tänk att vi finns med på en utställning på Estniska nationalmuseet, vi som var där var mycket stolta över den otroligt genomarbetade utställningen.

Tack till alla som deltog på talkot samt en eloge till alla som gjort utställningen på ERM möjlig.

Torbjörn Helgesson

Ordförande Vormsi Kodukandi Ühing "VKÜ" (Ormsö hembygdsförening i Estland)

Notis

Lars Algot Lindströms artikel "Mitt första år i Sverige" som började i förra numret kommer att fortsätta i nummer 3.

Kan vi rusta rysk-ortodoxa kyrkan?

Den rysk-ortodoxa kyrkan på Ormsö förfaller. Taket håller på att rasa in och det en gång vackra huset är på väg att bli en miljöfara. Byggnaden borde räddas och användas till nytta för boende och gäster på Ormsö.

För 15 år sedan bildades en ideell förening för restaurering av kyrkan, men av den ambitionen tycks det inte blivit något. Alla som kan hjälpa till med information, idéer eller någon form av insats för att bidra till att rädda byggnaden är välkomna att höra av sig till mig:

Johan Jakobsson

johan.idholmen@gmail.com

Hur kan jag läsa Ormsö kommundidning?

av Monica Ahlström

Ormsö kommun (Vormsi valla) publicerar sin tidning en gång i månaden på sin hemsida. Där kan man ladda ner tidningen till sin dator. Om du kan estniska är det bara att läsa. Men om man inte kan estniska – hur gör man då? I programmet Google translate/översätt finns en funktion där man kan flytta över sin nedladdade pdf-fil. Välj *Dokument*. Därefter klickar man på *Översätt*, därefter öppna översättningen eller ladda ner den på sin dator.

Det blir inte en perfekt layout eller översättning men godtagbar. Nu kan man hålla sig informerad om vad som händer på ön, läsa fina porträtt av de som bor där. I oktober är det kommunalval och det blir spännande att se om det blir nytt folk eller samma i ledningen.

Utställningen Rannarootslased

Estlandssvenskar på Eesti Rahva Muuseum

av Claes Hemlin foto: Monica Ahlström

Utställningen Rannarootslased. Estlandssvenskar på Eesti Rahva Muuseum (ERM, Estlands Nationalmuseum) i Tartu har öppnats. Det är den mest omfattande och heltäckande presentationen av temat kustsvenskt kulturarv i Estland någonsin. Utställningen invigdes den 24 maj och den kommer att pågå till juni 2026. Inför utställningen har personer med estlandssvenska rötter i Sverige och i Estland intervjuats och alla dessa var inbjudna att delta. Många svenskar och många Ormsöbor var också på plats.

Invigningsaftermiddagen inleddes med att utställningskatalogen presenterades. Katalogen är en skrift med sammanlagt 15 essäer med mer eller mindre stark koppling till själva utställningen. Alla belyser olika aspekter av det estlandssvenska. Boken är publicerad på estniska, engelska och svenska.

Vid presentationen avtackades författare, översättare och korrekturläsare. Bland författarna noteras bland annat personer med Ormsörötter som Jonathan Lindström och Monica Ahlström tillsammans med sin syster Helene Grantz.

Det kommer att föras en dialog om hur den kan göras tillgänglig i Sverige utan samtidigt museibesök, t ex genom SOV:s bokförsäljning. En av författarna, Jörgen Hedman, höll ett föredrag med titeln "En estlandssvensk identitet - vad är det?". Det var en intressant genomgång av estlandssvenskarnas historia med fokus på gruppens identitet genom åren.

I båten kan man prova på att "segla"

Aibotapeten slingrar sig genom rummet

Senare invigdes själva utställningen med bland annat tal av museidirektören Laura Kipper, den svenska ambassadören i Tallinn, Charlotte Wrangberg, utställningens chefskurator Kristel Rattus och SOV:s ordförande Lars Rönnberg och en dansföreställning. Bilder från invigningen och delar av utställningen kan ses på ERM:s hemsida.

Huvudsyftet med utställningen är att sprida kunskap om estlandssvenskarna till en estnisk publik. Det hindrar inte att den också är väldigt intressant för en svensk publik, i synnerhet för oss som har estlandssvenska rötter. Den ger en gedigen bild av bland annat den estlandssvenska historien, vardagslivet före flykten och synen på framtiden. Intressanta miljöer och föremål visas samtidigt som ett stort antal personer får göra sina röster hörda i olika videofilmer.

Utställningen är väl värd ett besök redan nu och sannolikt kommer den att bli ännu bättre då ett visst förbättringsarbete kommer att genomföras efter invigningen. Det är alltså troligt att det kommer att finnas skäl att återkomma till denna utställning i Ormsöbladet vid senare tillfällen.

Ingången till utställningen – hav, hav, hav

Claes fångad på isflaken

Säljagare från Runö (isflaken är kakelpattor)

Ormsös idrottshall fick både grundsten och taklagskrans på en och samma gång

av Egon Erkmann

foto: Egon Erkmann samt Kaire Reiljan:Lääne Elu.

Kaire Reiljan / Lääne Elu den 16 maj 2025

Översatt av ChatGPT

ORMSÖBORNA tog igår ett steg närmare att förverkliga en långvarig dröm, när både grundstenen för öns idrottshall lades och taklagskransen togs ner (se förklaring nedan).

”Väderförhållandena var sådana att byggarna inte visste vad de kunde göra och när. Om vädret alls tillåter måste man börja bygga,” förklarade Ormsös kommunfullmäktiges ordförande Kata Varblane varför grundstensläggningen och kransnedtagningen sammanföll.

Grundkonstruktionen till nya idrottshallen är redan på plats.

På fredagen placerade regionministern Hendrik Johannes Terras, kommundirektören Triin Lepp, fullmäktiges ordförande Kata Varblane och Bauests projektledare Kaarel Kümnik en tidskapsel i hörnet av hallen. Den innehöll Ormsötidningar, sommarens kulturprogram och nuvarande sedlar. Idrottshallens stomme restes redan för några veckor sedan bredvid skolan i Hullo. Enligt Lepp bör byggnaden vara täckt inom ett par veckor. Hallen ska stå klar i november. Lepp vågade dock ännu inte utannonsera något öppningsdatum.

Idrottshallen, som kommer att rymma en basketplan i full storlek, ett gym och en bastu, kostar över en miljon euro. Hallen har ritats och byggs av Bauest. Trots vissa avbrott i färjetrafiken har byggarbetet enligt Lepp fortlöp väl. ”Att takstolarna redan är på plats är faktiskt före tidsschemat,” tillade hon.

Efterlängtd byggnad

Ormsöborna, som hittills idrottat utomhus eller i bygdegården, har väntat länge på hallen. Arkitekten och prästen i Ormsö kyrka, Ants Rajando, förtydligade att det rört sig om minst 30 år. ”Visst är det så att med tanke på befolkningen och öns möjligheter har vi kanske inte tagit det på största allvar,” sade Rajando. Trots det har hallen konsekvent inkluderats i utvecklingsplaner och program. ”Som det kan gå ibland – det omöjliga blir möjligt.”

Rajando hjälpte till som arkitekt med utformningen av hallen, och bidrog med skisser och lösningar till projektören. ”Resultatet blev denna tredelade form, där den största volymen ligger mot skogen, medan den lägre delen med gym och duschar vetter mot byvägen. Framtill finns dessutom ett litet takutsprång,” beskrev Rajando.

Som en Ormsöspecifik detalj får gaveln ett fönster i form av ett solkors. Samma form hade kransen som Lepp till -sammans med byggarna tog ner från taknocken med lyftkran. Att göra kransen i form av ett solkors

i stället för traditionell kransvar byggarens överraskning till kommunen och deltagarna i ceremonin.

Ormsö har fått finansiering för idrottshallen genom stödprogrammet för attraktiv regional företags- och livsmiljö (PEEK)

Projektets största investering gick till Ormsö, och Lepp tackade de andra kommunerna i Läänemaa som stöttade attpengarna gick till ön.

”Många har sagt att ni inte ens har folk som kommer att använda hallen. Men vi arbetar definitivt för att detta ska bli en mötesplats,” sade Lepp.

Kommunfullmäktiges ordförande Kata Varblane och kommundirektören Triin Lepp håller en krans vid idrottshuset.

Första användarna redan klara

Enligt Varblane finns redan den första bokningen för att använda hallen – Ormsös ungdomar vill använda den på fredagar kl. 19. Enligt Lepp är nästa steg att utarbeta en modell för hur hallen ska användas – att tänka ut hur byggnaden kan nyttjas så effektivt som möjligt. ”Nu när vi har en bokning, skulle vi faktiskt vilja att det också fanns aktivitet här mitt i vintern, mitt på en onsdag – så att utrymmet utnyttjas till max. Det sker inte av sig självt,” konstaterade Lepp.

Enligt Läänela idrottsförbunds verksamhetsledare Ülle Lassi tog byggandet av Ormsös idrottshall sin början vid en rundabordskonferens 2022, där idrott och rörelse utsågs till ett av prioriterade områden för finansieringsansökan. I augusti samma år öppnades möjligheten att söka medel från PEEK, och i januari i fjol kom beskedet att projektet fått finansiering.

Projektets totalkostnad är 1 315 092 euro, varav 1 044 570 euro avser byggandet av Ormsös idrottshall. Av detta täcker stödet 986 319 euro, medan självfinansieringen uppgår till 328 773 euro (varav Ormsö kommun står för 266 364 euro och Läänela idrottsförbund för 62 369 euro).

Resten av projektmedlen används enligt Lassi till så kallade mjuka aktiviteter. Under 2024–2026 hålls varje år en utvecklingskonferens och ett rörelseseminarium, utöver utbildningar och en årlig rörelsefestival. På fredagen var det också ovanligt mycket folk på Ormsö, eftersom Läänemaas rörelsekonferens lockade flera dussin personer intresserade av rörelse och livet i små samhällen till ön.

Förklaring:

I Estland används vanligtvis en traditionell takbjälkrans gjord av björk. För att fortsätta konstruktionen tas kransen ner. Idrottsbyggnaden hade dock inte den vanliga kransen, utan istället ett solkors. Men i fallet med idrottsbyggnaden hände två saker samtidigt som vanligtvis inte gör det: grundstensläggningen (vilket görs när muren precis börjar byggas) och borttagningen av kransen (vilket sker när muren och takbjälkarna redan är färdiga). Eftersom idrottsbyggnaden har en metallstomme genomfördes båda dessa händelser samtidigt. Det är en ovanlig situation, men det hände specifikt på Ormsö!

Ormsöbrevet.

(i Åbo Underrättelser den 2 september 1926)

fortsättning från nr 1 -25 av Jörgen Hedman

Redaktionen har i anledning av en korrespondents till Å.U. rapport från Ormsö emottagit följande genmäle av kyrkoherden i Hammarland på Åland
W. Melin:

ett resebrev från Estland som ingår i Å.U. för den 24 dennes förekommer uppgifter från Wormsö, vilka kränka minnet av öns sista ägare ävensom där tidigare verkande präster. Under min långvariga vistelse på ön har jag icke försport om någon sådan överhetlig bestraffning där, som skulle ha döden till påföljd, ej heller att någon präst där skulle tagit sig själv av daga. Dessa uppgifter äro av den 80-årige prästgårdstorpren Waksam, som redan länge varit minnesslö. Ännu mer okritiskt är det att följa hans omdöme i det, som rör prästens och godsägarens förhållande till befolkningen. Hans ståndpunkt är ju alldeles primitiv och hans uttalanden i dessa frågor hava endast ur folks psykologiska synpunkt en betydelse. Han kallar det rätt och gott, som för stunden är honom självt angenämt och fördelaktigt och nu framdrages gubben av en tidningskorrespondent som en historisk auktoritet.

Den sista baronen på Wormsö Stackelberg tituleras "förtryckaren på Magnushof", vilket måhända skulle lämpa sig för en kommunisttidning, men inför en omdömesgill läsarkrets är en oförsynthet.

Såsom ägare av ön fordrade baronen enligt gällande lag av sina landbönder dagsverken, vilket väl för många kändes betungande, i synnerhet om fogden var sträng men baronen var icke skulden till de då existerande agrarförhållandena. Såsom en juridiskt och litterärt bildad person intresserade det honom att försöka väcka och utveckla folkets rättsbegrepp, han uppsatte själv deras klagoskrifter – en lärdom som väl tagits i akt – och hjälpte dem på allt sätt att få rättvisa.

Men när oppositionen gick ända därhän, att man upphörde med alla betalningar, måste han själv vända sig till överheten. Så kom en gång generalguvernören från Riga för att förmedla. Baronen erbjöd då att de kunde utbyta sina dagsverken mot ett ringa arrende i penningar. Kallelsen att inställa sig på godset, följde männen så, att de begåvo sig ut på fiske eller till skogs och läto sig representeras av sina "myggor" (hustrur) eller "torfolket", vilket betyder kvinnor. Dessa avspisade resolut alla underhandlingar med den kategoriska förklaringen, att Ormsöfolket voro fria bönder och att baronen icke skulle få ens ett ruttet ägg. Generalguvernören stod där häpen och såg ingen annan utväg än för att förebygga vidare oroligheter låta fasttaga och aga upphovsmännen och ledarna av oppositionen. Där kunde icke hjälpa, om även baronen inlagt ett gott ord för dem.

Uttrycket "då godsägaren följd av folkets förbannelser gick till en annan värld" är icke mer kränkande för honom, men så mycket mera för folket som följde honom till graven. Det har åtminstone hitintills alltid gällt: "De mortuis nil nisi bene" [Om de döda är inget annat än gott att säga. /JH] och "vid graven hatar ingen mer". Det är mig icke bekant ur vilken källa författaren hämtat dessa förbannelser, men det mig icke möjligt att tänka så ont om Wormsö befolkning, att den med förbannelser skulle följt någon till en annan värld. Männe ens någon där kan hava varit främmande för Kristi bud: "Välsignen". Däremot är det mig fullt förstaeligt, om bönderna såsom part i saken, icke alltid förmått skänka godsägaren full rättvisa i sina omdömen om honom.

Replik av korrespondenten.

(i ÅU den 2 september 1926)

Genom redaktionens tillmötesgående har jag kommit i tillfälle att omedelbart gå i svaromål på ovanstående genmäle.

Min avsikt var ingalunda att i skildringen från Ormsö "kränka minnet av öns siste ägare", ävensom där tidigare verkande präster. "De mortuis nil nisi bene", må väl vara sant, men det innebär ej att fakta upphöra att vara fakta och att man ej nu, fyrtio år efter den siste Ormsöbaronens död kan våga ett omdöme om hans för de svenska böndernas olycksdiga livsgärning. Mina uttalanden stöda sig ingalunda blott på den 84-årige gubben Waksams utsagor. Jag har icke "framdragit honom som en historisk auktoritet". Den som genomläser min Ormsöartikel finner, att det enda jag i denna fråga har från Waksam, är, att han visat platsen för "bestrafningen" samt varit närvarande då den utfördes. För övrigt är han trots sin höga ålder ingalunda minnesslö, tvärtom. Påståendet om primitivitet i hans övriga uttalanden behöver ej bemötas, då han ej gjort några dylika.

Ormsöpastorerna Julius Alexander Nordgren (t.v) och Väinö Melin fotograferade år 1902 vid en gammal källa i Kärrslätt. Pastor Nordgren vars far också varit präst på Ormsö, var svärfar till Melin. Den sistnämnde efterträdde även sin far som själasörjare. Han lär ha blivit bättre omtyckt än svärfadern.

Men liksom kyrkoherde Melin har sina uppgifter om baron Stackelberg ur andra hand, så har även jag. Jag vill då främst nämna Jakob Blee's intressanta och vederhäftiga Estlandssvenskarnas historia, utgiven i Stockholm 1924. Den på historiska fakta grundade framställningen där visar även, hur svag den rättsliga grunden för godsägarens politik mot sina skattebönder var, även om den tidvis gillades av de baltiska domstolarna och generalguvernören. Som vidare auktoriteter som jag grundar min uppfattning om Ormsö på, kan nämnas nuvarande pastorn där, kyrkoherde Klasson samt folkskolläraren Joel Nyman i Hullo, som är väl känd genom sina många Estlandsartiklar i Allsvensk Samling. Dessutom har jag besökt varje by på Ormsö och i timtal suttit i gårdarna och lyssnat till vad såväl de äldre som de yngre hade att förtälja. Någon dissonans mellan de olika källorna jag öst ur, har ej funnits och jag fasthåller bestämt vid den uppfattning om den Stackelbergska eran på Ormsö, som jag i min artikel framlagt trots alla med- eller omedvetna från den ärade insändaren att rentvätta och skönmåla detta dystra skede i Estlandssvenskarnas historia.

Att kyrkoherde Melin ej under sin vistelse på Ormsö hört om den "överhetliga bestraffning" med knutpiska, som hade dödlig utgång är förvånande. Icke desto mindre är det en bedrövlighet, som en blick i kyrkböckerna lätt torde verifiera. Att den med Stackelberg samtida prästen dött för egen hand, har jag uttryckligen i min artikel påpekat är enligt vad folket säger. Någon anledning att närmare forska i detta obehagliga kapitel hade jag ej, men så mycket är dock säkert, att "det förtroendefulla förhållandet mellan församlingen och dess själasörjare genom den prästens ställningstagande mot sina församlingsmedlemmar i deras högsta nöd skadades mer än genom den senare verksamheten av missionärerna.

Insändarens påstående, att de på 70-talet från Sverige komma missionärernas arbete ej varit välsignelsebringande utan tvärtom, är även ägnat att förvåna. Det är första gången jag hör en dylik värdesättning av Österbloms verksamhet på Ormsö och Thoréns på Nuckö. Ute i de Estlandssvenska bygderna hör man deras verk lovprisas av alla från enklaste bondgumma till lutherska kyrkans präster. Det är alldeles uppenbart, att den väckelse, de framkallade, burit de bästa frukter såväl på det religiösa och moraliska som på det kulturella området.

Rektor Danell i sin artikel om Estsvenskarna i Nordisk Familjebok påpekar även, att den stora nationella väckelsen bland Estlandssvenskarna kan ledas tillbaka till den av Evangeliska Fosterlandsstiftelsens predikanter framkallade religiösa.

Skulle jag genom att citera gubben Waksams ord, att den nuvarande Ormsöprästen är den bästa de haft, ha råkat sära kyrkoherde Melins känslor i egenskap av förutvarande präst där, beklagar jag, men jag finner ingen som helst anledning att betvivla, att den gamle mannen därmed utsade, vad hela församlingen och många personer därjämte anser. Vad jag själv bl.a. fäste mig vid, var den nuvarande Ormsöprästens pietetsfulla tillvaratagande och vårdande av de få prydnader, den vackra gamla kyrkan ännu äger, sedan under tidernas lopp en hel del dylika av oförstånd eller vinningslystnad borttagits och skingrats.

Att här vidare ingå på vederläggning av insändarens påståenden om den siste länsherrens på Ormsö godhet och vänlighet mot sina underlydande omöjliggör tid och utrymme. Det är dessutom ej behövt, ty i Allsvensk Samling för den 1 maj i år finnes en liknande artikel, vari bl.a. ett brev från kyrkoherde Melin citeras. Såväl artikeln som breven ha i samma nummer av Joel Nyman bemötts och dess halt som historiskt dokument värdesatts. Något mer här ej heller sägas.

Insändarens vänliga upplysning, att mina uttryck lämpar sig för en kommunisttidning, tackar jag för, men "oförsyntheten", herr kyrkoherde, får stå för Er räkning.

Sven Rabe

Ännu om svenskarna på Wormsö

(i ÅU den 10 september 1926)

Signaturen Sven Rabe skriver på fullt allvar om en artikel i Allsvensk Samling av 1/5 1926, att den "bemötts och dess halt som historiskt dokument värdesatts av Joel Nyman", varmed han tydligen försöker imponera, men i själva verket endast misskrediterar sitt omdöme. Och om det vore blott där!

Det imponerar dock icke om han också kunde uppräknat ännu flera meningsfränder och anföra ännu flera publikationer än han redan gjort, så länge den historiska situationen förbliver oklar eller alldeles missuppfattad. Att bo en sommar på Wormsö och därvid besöka fastän alla byar är ännu icke

att leva sig in i förhållandena där och därförutan bör man icke försöka sig på att offentligen framlägga och bedöma vad som berättats om deras verksamhet, som haft makten och varit de styrande där.

Men nu med förlov en fråga. Huru skall jag förstå, att den av mig anförda sentensen "de mortui nil nisi bene", varmed jag tydligen avsåg att understryka det opassande i att folket, enligt vad signaturen vill veta, med förbannelser följt sin husbonde vid hans hädanfärd, huru förstå att signaturen i sitt svar hänför denna sentens till vad han skriver om baronens livsgärning likasom hade jag därmed avsett att draga i tvivelsmål, huruvida en sådan värdesättning av en död borde kunna komma ifråga. Fann han icke på någon bättre iväg att komma ur den dilemma, vari de råa förbannelserna bragt honom? Måste han därför förvränga vad jag skrivit. Min värdering av Österbloms verksamhet tyckes förvåna. Utan att ingå i någon polemik angående den religiösa väckelsen, då ju dessa saker uppenbarligen äro alldeles främmande för min vedersakare, vill jag, då han också lovprisar den kulturella vinningen därav, fråga om det är honom bekant, att Österblom fördömde de gamla svenska sederna, som då ännu fortlevde på Wormsö, och visorna, för att icke nämna dansen, så att allt detta snart skyddes såsom synden, de enkla, men värdefulla smyckena lades åsido och förkommo, sången förstummades eller måste vika för de Stockholmska slagdängemelodierna, som ägde nyhetens behag. Räknas detta allt till de kulturella vinningarna? Ett måste dock medgivas. Österblom har förtjänsten därav, att befolkningen nu söker hålla det snyggt och rent hos sig. Det är nog mycket, men det är också, så vitt jag kan förstå, allt.

Och vad legenden om det svåra förtrycket beträffar, som dessa långt från hemlandet boende svenskar skulle utstått, borde dock den tanken ligga nära att berättarens fantasi spelat mycket in. När man kom från ryska sidan hörde det till stämningen att tala om förtryck. För Wormsöborna hade det varit bättre om man mindre underblåst missnöjet, men mera uppmuntrat plikt-känslan. Sympatisera med svenskarnas på Wormsö hållning gentemot överheten och godsägarna kan endast den som hyllar socialistiska eller anarkistiska åsikter. Suggesterade av sina stamförvanters medömkan gingo Wormsöborna allt längre i sina pretentioner tills de slutligen fingo för sig att de alls icke mera hade några förpliktelser, vilken dröm om frihet dock i intet samhälle kan realiseras. Det är icke blott på Wormsö oppositionen mot den lagliga ordningen undertryckts med våldsmedel. Om det icke annanstädes skett hårdare, så behövde klagan icke vara så stor. Det är möjligt att någon av upprorsledarna vid den Suvoroffska näpsten tog skada till sin hälsa, vilket jag på det högsta beklagar, men må icke baronen ges skulden därför. Wormsöborna voro alltför bortskämda för att kunna förstå, att det också en gång kunde bli allvar av. Och ändå hade det kanske kunnat bli ännu svårare, om icke den stränge domaren haft svenskt blod i sina ådror. Det var generaladjutant Suvoroff, han åt vilken Polens huvudstad vid kapitulationen år 1831 hade överlämnat sina nycklar, densamme, för vars järnhand Kaukasien år 1847 hade bävat.

Legenden om det Stackelbergska förtrycket daterar sig från den uppseendeväckande händelsen, då några Wormsömän i en rucklig öppen båt kommo över till Stockholm för att uppvakta konungen där. Det blev en uppståndelse bland tidningsmännen, de överträffade varandra i konsten att intervju sina kärkomna gäster och det gjordes så stort nummer därav som på den tiden var möjligt, så att nu i mer än 60 år legenden

Dahlilor: vänster, över: Otto's Thrill, under Park Record, höger, över: Salon Runner, under: High Fidelity, troligen. Vid Ege: Rosella

Dahlia-odling i Kärrslätt

Familjen Kanarbik bor i Kärrslätt. Ege är född och uppvuxen på Ormsö, estlandssvensk på sin sida. För ungefär tjugo år sedan flyttade hon och maken Gert till byn. Tillsammans har de förvandlat de tidigare fårstallarna från kolhostiden till både bostad för fyra barnfamiljer, verkstad och stall för en mängd djur. Bredvid bostaden finns dessutom både gäss och hönar av olika raser, kaniner och hästar. Genom familjens arbete har Kärrslätt förvandlats till en levande by med brukade, betade åkrar och en öppen strandmark.

Den som kommer till Kärrslätt under sensommaren kan också beundra Eges fantastiska odling av dahlior.

Ege och Gert föder upp nötboskap som har betat på olika platser runt om ön. Men senaste året har de drabbats av ett stort bakslag. En sjukdom har spridit sig bland korna vilket har lett till att man tvingats slakta hela besättningen. Nu har man en karantän på några år innan man eventuellt kan återuppta boskapsskötsel.

Redan förr sommaren hade Ege 100 sorters dahlior med blomklasar i alla storlekar och former. Somliga stora som tallrikar, andra fransiga och flikiga. Inför sommaren i år satsar hon på 300 arter av dahlior, beställda från olika håll i världen. Hon börjar säsongen med att förgro knölarna i små påsar med lite jord. När det är tillräckligt varmt utomhus planteras de ut i stora bäddar.

Ege berättar att i år kommer hon också att odla dahlior vid gården i Hullo, där hennes föräldrar Streng bor. Gården är närmaste granne till förskolan.

Eftersom arbetet med boskap ligger nere har Ege påbörjat en trädgårdsutbildning på Dagö. Hon lär sig utforma trädgårdar, skapa murar, stenlägga, ja allt som tillhör yrket trädgårdsanläggare.

Blir du sugen på att få en visning av trehundra sorters dahlior? Eller att prata odling? Ege talar svenska! Utmed vägen i Hullo, där odlingen finns, står en skylt med öppettider och telefonnummer.

Elisabeth Hedfors

Släktet är uppkallat efter den svenske botanisten Anders Dahl. (källa: Wikipedia).

Under de drygt 200 år som dahlia har förädlats har minst 55 000 olika sortnamn registrerats världen över.
(källa: Blomsterlandet)

om det Stackelbergska förtrycket åtminstone i Stockholm gällt som ett axiom. Och dock vågar jag med den erfarenhet från min nära tjugoåriga verksamhet bland Wormsöborna har, uttala tvivel om att det var nöden, som drev dessa att resa över till Sverige. Det var helt enkelt konjunkturpolitik. Det är väl sällan Wormsöborna lämnat någon möjlighet outnyttjad, när de hoppats kunna ställa det bättre för sig. Därom kunna vittna såväl de ryska som estniska myndigheter som bokstavligen överhopats av klago- och böneskrifter från Wormsö.

Också med fara för att förlora vänskap, varest jag dock så gärna önskat äga mycket därav har jag här sagt, vad för mig gäller såsom sanning i denna sak. Det var väl knappt någon

Stenen till minne av baron Otto Friedrich Stackelberg på Ormsö.

dag under min långa vistelse på den för mig så kär vordna ön att jag icke stannade inför inskriften å den stora stenen i skogen, som var tillägnad minnet av den siste privatägaren av Wormsö, baron Friedrich Stackelberg, det kännes mig såsom en dyrbar förpliktelse att försvara hans minne mot varje kränkning.

W. Melin

Ovanstående inlägg

av kyrkoherde Melin talar för sig självt och varken förtjänar eller tarvar ett bemötande. Något nytt i sak har ej presterats. Att insändaren känner det som en dyrbar förpliktelse att försvara det Stackelbergska regementet på Ormsö, hur svårt eller omöjligt det än är, respekterar jag, men varför var och en som hyser på fakta grundade åsikter nödvändigt skall vara socialist eller anarkist, är ej allom givet att förstå.

Kanske Herr Melin skulle i framtiden göra sig reda för vad dessa begrepp innebära! Det är annars fara värt, att alltför många erhålla den etiketten, ty Herr Melin är säkert ganska ensam om sin åsikt.

Sven Rabe

Polemiken förklaras härmed definitivt avblåst.

(Å.U:s Redaktion)

Fotnoter: Wäinö Immanuel Melin (1874–1942) var gift med Ebba Nordgren (1871–1943), dotter till baron Friedrich Stackelbergs vän, kyrkoherde Julius Alexander Nordgren (1836–1923) på Ormsö. Melin efterträdde alltså sin svärfar som präst på ön år 1902. Sven Rabe (1902–1975) var en svensk journalist, född i Värmland och verksam många år i Finland. Rabe var också svensk frivillig i Finland i krigen 1939–40 och 1941–42.

En ny Ormsökista öppnas

Tema: Vårt Ormsö i ord och bild
Lördag den 26 juli 2025 kl 13.00–18.00
Hembygdsgården, Sviby, Ormsö
Anmäl dig senast lördag den 19 juli.

2025 är "Bokens år" i Estland. Över hela landet firar man att det är 500 år sedan den första boken trycktes på estniska. I år firas också på olika sätt vår älskade illustratör Ilon Wikland, som i år fyllde 95 år.

Förra året arbetade vi med att samla in berättelser relaterade till Ormsö, på temat "Minu lugu/Min berättelse".

I år är vårt fokus hur illustrationer kan göra våra berättelser mer levande, eller tala för sig själva.

Charlie Norrman har sina rötter i Borrby, Ormsö. Han är en professionell illustratör som arbetar både i Sverige och andra delar av världen. Han kommer att dela med sig av sin personliga berättelse och hur man kan börja använda bilder och illustrationer. Alla kommer att få tillfälle att öva. Triin Reemann från Ilons Sagoland i Hapsal gör aktiviteter med barnen, baserade på Ilon Wiklands illustrationer.

Första delen av eftermiddagen avslutas kl 16.30. Efter det är vi alla välkomna till en offentlig samling.

Som vanligt talar vi både estniska och svenska, med hjälp av tolk.

Du är lika välkommen oavsett om du kunnat delta på Ormsökistan tidigare eller inte.

Vi fikar tillsammans under eftermiddagen.

Dagen är gratis, men vi behöver din anmälan för vår planering.

Länk till anmälan finns på <https://vormsi.ee/ormsokistan/>

17.00 Våra hjärtans Ormsö

Sång och musikprogram i stallet. Ormsö kannelgrupp spelar.

Uppläsning av texter som skrivits till Ormsökistan.

Alla är välkomna oberoende om man deltagit under dagen eller ej.

Vill du få mer information eller direktlänk till anmälan, mejla då till ormsokistan@gmail.com

Peter och Elisabeth Hedfors

Annons

SOV och Rickul/Nuckö hembygdsförening deltar med en monter. Välkomna.

Bästa ormsingar!

av Jonathan Lindström

När jag var barn lyssnade jag till mina gamla farfastrars berättelser om livet på Ormsö, skrämmande och fascinerande historier om vartannat, allt från världskrigens fasor och pestsägnar till strömmingsrensning och vådliga bröllopfärder. Ormsö, som då låg dolt och otillgängligt bortom havet och järnridån blev på samma gång en sagoö och en påminnelse om att verkligheten alldeles nyligen kunde se helt annorlunda ut mot livet i en trygg villaförort till Stockholm. Berättelserna väckte också mitt intresse för historia och i arkeologi, överblickbar liten skärva av världshistorien.

I tonåren började jag anteckna mina farfastrars historier och spela in dem på band. Jag ägnade dessutom mycket tid åt att besöka Riksarkivet, beställa fram och bläddra i gamla, smutsiga fogderäken-skaper från 1500-talet och framåt. En kamrat i arkivgrävandet fann jag i Jörgen Hedman. Som resultat har jag nu några hyllmeter osorterade anteckningar, kassettband och kopierade historiska handlingar, som jag inte har en aning om när jag ska hinna bearbeta ordentligt.

På 1980-talet publicerade jag flera artiklar om Ormsös historia främst i Kustbon, som kunde handla om exempelvis befolkningsutveckling, skutskeppare, besvärliga trädgårdsmästare och hungersnöd under Ormsös svenska tid 1563–1710. Andra forskare, framförallt Jörgen, har också givit viktiga bidrag till Ormsös historia. Genomgående handlar det dock om specialstudier och delar av historien. Det finns kortfattade populära översikter, men ett större samlat grepp på öns historia saknas.

År 2015 kom min bok «Biskopen och korståget 1206», där jag redde ut det estlandssvenska kolonisationsförloppet. Någon gång hoppas jag kunna få ihop en bok om Ormsös historia, men den historien ligger i en dimmig framtid.

Sedan några år har Charlie mycket försynt frågat om jag kunde skriva för Ormsöbladet, och jag har lovat runt men hållit tunt varje gång. Nu gör jag ändå ett försök, och i denna och kanske några kommande artiklar, skissera Ormsös historia, åtminstone den äldre historien, de viktiga händelserna och källmaterialen. Det ska mest ses som ett skelett för en senare fylligare historia. Det finns ett stort och rikt källmaterial som väntar på att bearbetas.

Den estlandssvenska kolonisationen

Kontakter över havet har förekommit ända sedan 3 400 f.Kr, då säljägarna på båda sidorna Östersjön lämnade kustområdena och började ge sig ut till isranden under vårvintern för sin jakt med robusta åretruntbåtar. Ungefär samtidigt med att Ormsös högsta topp (det ordoviciska kalkstensrevet) Hoitberget, imponerande 12 meter högt, bröt havsytan i början av bronsåldern hade hierarkiska samhällen uppstått, och nu fick säljägarna samsas med handels- och krigsflottor som korsade Östersjön med paddel, åra och segel ända in i historisk tid. Under alla dessa årtusenden upprätthölls fredliga och krigiska kontakter åt båda hållen. Ibland flyttade människor över Östersjön, ofrivilligt som fångna trälare och trälinnor, frivilligt genom giftermål och påstridigt som inflyttade stormän som ville kontrollera handeln. Estniska skärgården fick alltså besök från östra Sverige även under vikingatiden, men det förekom ingen inflyttning i storlek med eller som inledning på den medeltida bondekolonisationen. Göran Hoppe, Felicia Marcus och Anders Kalib har bedrivit mycket värdefull forskning i den historiska estlandssvenska kustbygden, men det har hittills inte gått att påvisa annat än lokal, estnisk bosättning och verksamhet här före 1200-talet.

Det historiska kolonisationsförlopp som bland annat Jörgen Hedman och jag föreslår är att den svenska inflyttningen har två huvudfaser med olika tyngdpunkt i tid och geografiskt ursprung. Allra

först sker en överhetsstyrd överflyttning av landbor (arrendebönder, inte självägande bönder) från nordligaste Öland till västra Ormsö år 1206 och år 1220 en motsvarande överflyttning från sydligaste Öland till östra Ormsö. Från Ormsö, men också från Öland och östra Götaland sker sedan en mer spontan inflyttning till Nuckö och Eyland (Sutlep-Rickull, fastlandskusten upp till Spitham). Detta kan ha handlat om anhöriginvandring och jordlösa ölänningar och götlänningar som hört ryktet om bosättningsmöjligheterna på andra sidan Östersjön. Inflyttningsordningen Ormsö-Nuckö-Eyland kan både förklaras av att Ormsö hade de bästa jordarna och var minst intensivt utnyttjat som utmark av estniska bönder på fastlandet.

Inflyttning sker framförallt under 1200-talet men sträcker sig fram till 1300-talets mitt, då Digerdöden lämnar många gårdar lediga i hemtrakterna och gör utvandringen till Estland onödigt. Ormsö, Nuckö och Eyland domineras alltså av bosättare med öländskt-götiskt ursprung. De förde med sig rättsregler som påminde om Östgötalagens och kalenderstavar knutna till Linköpings stift.

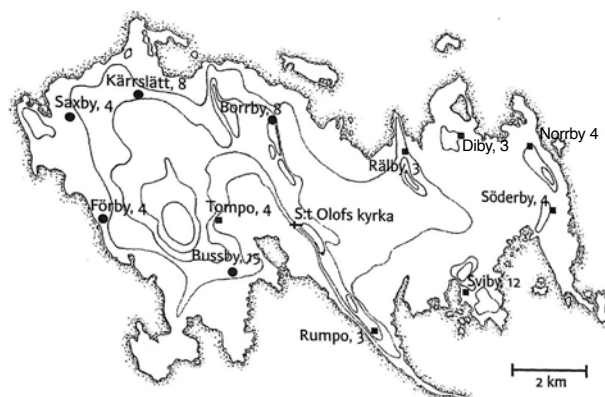
Med en senare tyngdpunkt i tid och i Nyland-Åland-Östra Mellansveriges kust har en inflyttning skett till bland annat Runö, norra Dagö och Rågöarna. Deras rättsregler som kallades svensk rätt hade likheter med Helsingelagen och deras kalenderstav knöt an till Åbo stift.

Även om en hel del av den svenska kolonisationen gick till obebodda, magra och vattensjuka kustområden, är det tydligt att det ofta rörde sig om estniska utmarker och att svenskarna trängde undan den estniska bosättningen. I linje med det ligger att svenskar också tycks ha flyttat in efter esternas stora uppror 1343, då mycket av den estniska bebyggelsen lades öde.

Ormsös bebyggelse

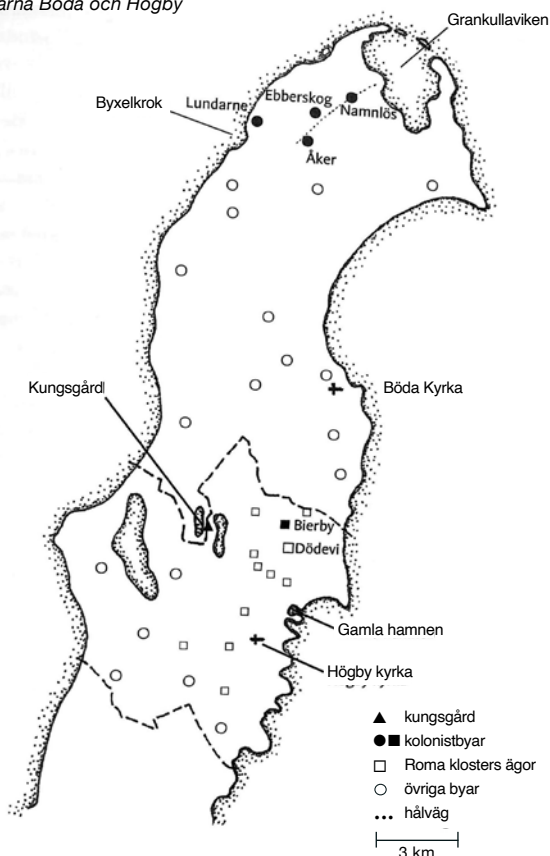
Ormsös kolonisation blev alltså starten för den bestående estlandssvenska bosättningen i historisk tid, och den var till skillnad från den senare invandringen noga planerad och pådriven av överheten. Första fasen leddes av kung Sverker den yngre och danske ärkebiskopen Anders Sunesson, den andra av kung Johan Sverkersson. I praktiken kan det ha varit jarlar, som Jon jarl och Karl Döve, och framförallt fogdarna vid ledungshamnarna längst i norr och söder på Öland som genomförde projektet.

Såsom jag beskriver i min bok om kolonisationen har landborna från fem av kungens byar på norra Öland avhysts år 1206 och bönderna har grundat Västervackans fem byar. Storleken på de nygrundade byarna, deras gårdsantal, framgår på ett ungefär av deras haketal som är kända från 1500-talets vackeböcker. Haketalen finns utskrivna på Ormsökartan.

De avhysta byarna på Öland har undersökts av arkeologen Jan Henrik Fallgren, och där är husgrunder och stenfundamenten till gårdsgårdarna mellan gården och bystigar så välbevarade att gårdsantalen grovt kan uppskattas. Fyra av de avhysta byarna ligger direkt intill ledungshamnen i Grankullaviken, vilket nog inte är en tillfällighet. Folk från byarna kan ha deltagit i de ledungståg som redan i slutet på 1100-talet utgick mot öster. En femte by, Bierby, har legat nära den nordligaste kungsgården på Öland, vilket inte heller bör vara en tillfällighet. Bierby tillhörde cistercienserna i Roma kloster på Gotland, vilka var djupt involverade i missionen i Estland. Munkarnas förvaltare i Dödervi några hundra meter från Bierby kan ha spelat en nyckelroll för att praktiskt dra igång ormsökolonisationen.

Norra Öland omkring 1200 med socknarna Böda och Högby

Jag har försökt kombinera ölandsbyarna och Västervackans byar på det mest rimliga sättet, och om förslaget stämmer så kan de släktintresserade ormsöbor som läser detta inte bara följa sin ormsösläkt tillbaka till Öland, utan också sin hemby till en sedan länge försvunnen ölandsby, som i sin tur har existerat åtminstone tillbaka till århundradena kring Kristi födelse.

Ölandsby	antal gårdar	Ormsöby	antal gårdar
Bierby	ca 8	Borrby	8
Lundarne	ca 8	Bussby	15
Ebberskog	8 – 10		
Åker	8 – 9	Förby	4
		Saxby	4
Namnlösa	ca 8	Kärslätt	8
Summa	40 – 43		39

Den viktigaste av de fem första byarna på Ormsö, alla i Västervackan, var Borrby. Det framgår det av bynamnet, ursprungligen Borgby, att en enkel befästning, kanske en palissad, har legat invid byn, troligen på Dombacken, något som kan ha varit en nödvändighet för att säkra kolonin i början av det våldsamma 1200-talet. Dombacken visar i sig också att det var hör öns ting hölls, med domare som utsågs bland bönderna själva. Det var ett alltmer kringskuret ämbete som fanns kvar ända fram till 1500-talets slut. Bönderna hade med sig muntligt traderade rättsregler.

Östervackans åtta byars ursprung och historia känner vi inte till i samma detalj, annat än att de tillkom omkring år 1220. En del av dem kan ha grundats lika gärna av en andrageneration från Västervackan som genom invandring från södra Öland. Ett säkrare känt fall är den stora byn Sviby, vars tolv ursprungsgårdar med största sannolikhet grundades år 1220 av tolv landbor från Svibo intill en ledungshamn på sydligaste Öland. Det skedde parallellt med genomförandet av kung Johan Sverkerssons stora korståg till Leal, som slutade med total för svenskarna när de angreps av öselester den 8 augusti år 1220. Därmed förlorade svenska kronan sitt inflytande i Estland för lång tid framöver och ormsöborna kom att först få danska och sedan tyska herrar.

Här har vi fått fått de första ormsöborna på plats, först i Västervackan år 1206, sedan i Östervackan år 1220. Hur deras första 350 år under biskoparna i Hapsal gestaltade sig tar vi itu med nästa gång.

För den som vill veta mer om kolonisationen av Ormsö och forskningen kring den rekommenderas min bok från 2015, Biskopen och korståget 2015, som kan beställas från Norstedts förlag: www.order@norstedts.se

Faktaruta

Ormsös namn

Den vanliga folkliga tolkningen av förleden i namnet Ormsö är djurbeteckningen orm, men då borde önamnet ha varit Orma ö eller Örmö. Genitiv-s:et avslöjar att det rör sig om det nordiska mansnamnet Orm. Redan Carl Russwurm noterade på 1850-talet att Orm sades ha varit en stor sjörövare som bodde på ön en gång, och på nätet dyker uppgiften om att Orm var en vikingahövding ibland upp, uppenbarligen en spekulat.

Jag har i «Biskopen och korståget» föreslagit att Orm kan vara den danske biskopen Orm (Ormer, Omer). Han var biskop i Ribe 1178–1204 och deltog i det danska korståget till Estland år 1196. Poängen med detta förslag är att biskopen är en historiskt känd person och befann sig i närheten av eller i den estniska skärgården just när den blev av större intresse för skandinaviska kungar och biskopar. Det går också att föreslå en konkret namngivningssituation, som att biskopen tog ön i besittning eller fick den till skänks av danske kungen.

fortsättning i nästa nummer.

"Sommarjackor från öarna" Utställning i Stallet på Hembygdsgården

obs! kort datum

Vernissage för utställningen av sommarjackor.
Intendent Aivi Tamm i röd basker.

Utställningscurator Aivi Tamm undersökte folkdräcksjackor som är original från fyra estniska öar: Ormsö, Kynö, Ösel och Moon (Vormsi, Kihnu, Saaremaa och Muhu). Hon studerade jackornas tyger, skärningar, sömnadstekniker, utsmyckningar och hur de bars.

Informationstavlor och jackor som har sytts upp från alla öarna kan ses på utställningen. Utställningen är öppen på Ormsö fram till mid-sommar. Sedan reser den vidare till en annan ö.

Ormsöinvånarna är bland de äldsta i Estland

av Malle-Liisa Raigla / Lääne Elu den 20 maj 2025 Översatt av Chat GPT

Enligt Statistikcentralen är medelåldern på Ormsö en av de högsta i Estland. I år är den genomsnittliga åldern för Ormsös invånare 49,31 år, medan den i Loksä är 51,41 år.

«I Ormsö kommun är medelåldern en av de högsta i Estland – endast i staden Loksä är den högre, precis som för fem år sedan,» säger statistikcentralens analytiker Henry Lass.

På fem år har medelåldern på Ormsö stigit med ett år. År 2020 var medelåldern i Ormsö kommun 48,38 år. «Även i andra kommuner har medelåldern ökat något, vilket följer den allmänna trenden i estniska kommuner,» tillägger Lass.

I Läänemaa bor människor som i genomsnitt är äldre än i resten av Estland. Den genomsnittliga åldern i Estland är 42,52 år, medan den i Läänemaa är 45,1 år. De yngsta invånarna bor i Rae kommun i Harjumaa, där medelåldern är 33,34 år. De yngsta i Läänemaa bor i Haapsalu, där den genomsnittliga åldern i år är 45,11 år. För fem år sedan var den genomsnittliga åldern i Haapsalu 44,62 år – en

skillnad på ett halvt år. «Av de tre kommunerna hade Haapsalu stad den minsta förändringen i medelålder,» säger Lass.

I Lääne-Nigula kommun har medelåldern ökat med 1,11 år under fem år: i år är den genomsnittliga åldern 44,91, medan den för fem år sedan var 43,80.

Enligt statistikcentralen är 93,6 procent av invånarna i Lääne-Nigula och Ormsö ester. I Haapsalu är andelen ester 83,2 procent.

De vanligaste mansnamnen i Läänemaa är Andres (131), Martin (92) och Rein (86). Bland kvinnonamnen är Sirje (129), Tiina (111) och Anne (106) de mest populära.

Under de senaste fem åren har pojkar i Läänemaa oftast fått namnen Robin (8) och Lennart (7). Därefter följer Johannes, Kevin och Mattias – alla med sex förekomster.

Bland flicknamnen är de vanligaste Nora (8) och Lenna (7), följt av Mia, Sandra och Sofia – alla med sex förekomster.

SIÅNGLÄRKIA

lärkia-sånglärkan-Alauda arvensis

Ordförklaring o kommentar

He har blesa från västsonna
tri hail doa mot Konärv gronna.
Värfärdaen gick in i k/aran.
Dombackan var åtor baran.

västsonna 'sydväst'.
konärv 'namn på gärde'.
värfärdaen 'Vårfrudagen'. klaran
'klar'; gammal böjning i masku-
linum. baran 'bar';

He va tå som ia herd lärkia,
flitorpia eve bärkia.
He var tå som ia fick bæe
än läng var bortgåe.

herd 'hörde' flitorpia "frit-
terpigan/flickan". eve 'över';
delabialisering. Bärkia 'björken';
bæe 'budet'. bårtgåe 'gått bort'/
var slut.

Lärkia so ia änt mä brillå
fast ia skågga mä miss-hilla
Om ia no satt opa take
skuld he änt hä/ft opp hån sake.

brilla 'glasögonen, brillorna'.
skågga 'skuggade'. misshilla
'mösskärmen'.

Inga hä/p gav Skruet mutta
närsint sto hån tår å iutta:
"Lärkias öuar e liusb/år,
hånas färar e brungrår."

mutta 'muttern', maken bar
skällsordet 'Skruen'. närsint 'när-
synt'; jutta (fr estn)'berättade,
sade', färar 'fjädrar'.

Ia får änt si lärkebelde,
som hån gaima här i velde.
Färaldfluan e osoe.
man ia herd sia å får tro e.

lärkebelde 'lärkboet'.
gaima 'gömde'. velde 'väldet',
kommunen'. färaldfluan "fjä-
ril-flygaren". "osoe osoven",
'har inte sovit'. sia 'ju'.

Sven Ahlström
Publicerat i "50 dikter på
Ormsömål", 1992

Ett frimärke blir till

av Monica Ahlström

Med anledning av att minoritetslagen firar 100 år 2025 fick designern Riho Luuse i uppdrag att skapa ett frimärke. Han fick höra talas om att estlandssvenskarna är ett av minoritetsfolken i Estland. Vi är de enda som fortfarande har en fungerande kulturförvaltning. Genom efterforskningar kom han fram till att talharpan skulle kunna symbolisera den svenska kulturen i Estland. Själv skriver han i tidskriften Estlandssvensk "Om ett frimärke ges ut betyder det att det är ett ämne av nationell betydelse som har passerat den hårda sällningen hos beslutsfattarna och vid uttagningen av bilder. Endast ett 25-tal frimärken ges ut i Estland per år. Det är verkligen en stor ära att bli vald". Talharpan har gått från att ha varit ett folkligt instrument, till icke önskvärdt, återupptäckt, Eurovisioninstrument och nu alltså på ett frimärke!

Inskickat, apropå fåglar

illustration: Charlie Norrman

Så här var personen klädd när han försvann efter en maskerad på Tallinnfärjan. En tecknare har gjort en fantombild som enligt den försvunnes hustrus utsago skulle dräkten föreställa en sånglärka och var egenhändigt uppbyggd av wellpapp, silkespapper, äggkartonger, snören och toarullar. Som fågelfötter användes sonens badmintonracketar vilket han ännu inte vet om, enligt hustrun. När mannen hittades i förrådet på lekavdelningen sa han att han var väldigt trött.

Tack Charlie

I vintras läste jag boken Motstånd av Jaan Kross. Jag hade fått den av min morbror, Ingvar Wahlberg. Det är en bra bok som handlar om en av den estniska republikens grundare Jüri Vilms och hans dramatiska öde, men också om Estland under andra världskriget. Boken var tryckt 1995 och omslagsbilden hade gjorts av Charlie Norrman.

Det är samme man, mångsysslaren Charlie Norrman, som vid OHF:s årsmöte i april lämnade OHF:s styrelse efter att ha varit en del av denna i drygt 10 år. Charlie har under dessa år varit en mycket betydelsefull person i styrelsen där han på ett konstruktivt sätt bidragit med sin kreativitet, sin nyfikenhet och sin humor. Tack vare honom och hans generösa personlighet blev styrelsearbetet betydligt trivsammare. Dessutom kunde jag alltid vända mig till honom för stöd när så behövdes. Han har också visat prov på ett stort intresse för vad som händer på Ormsö dit han gjort upprepade resor, ofta med sin familj eller vänner. Vid flera talon på hembygdsgården har han deltagit i arbetet. Charlie har i dessa och andra sammanhang visat en unik förmåga att uppmuntra kontakter och stimulera till spännande samtal.

För allt detta och mycket mer är Ormsö Hembygdsförening och jag personligen mycket tacksamma. Tack Charlie!

Men det räcker inte med det. Under 12 år har Charlie dessutom varit redaktör för Ormsöbladet. Det betyder att han varit ansvarig för att denna tidskrift publicerats i mer än 1/3 av all den tid tidskriften funnits. Under denna tid har vi genomgått först en Coronapandemi och sedan en lokalflytt i Estniska huset vilka båda drastiskt minskat våra möjligheter till fysiska möten. Ormsöbladet har då varit föreningens sammanhållande kitt. Utan Charlie inget Ormsöblad och utan Ormsöbladet inte mycket till förening. Till vår stora glädje kommer Charlie även efter att han nu lämnat styrelsen att fortsätta som redaktör för Ormsöbladet. Vi kan således se fram emot flera nya nummer av denna tidskrift.

Tack Charlie för alla de tidskriftsnummer du redan sett till att vi fått läsa och för alla kommande nummer!

Claes Hemlin

Tidigare ordförande Ormsö Hembygdsförening

• Om väderförhållanden

I ett igenklistrat brev utan frimärke vilket anonymt stoppats i redaktionens brevkast kunde följande text läsas:

”Jag är en flitig läsare av Ormsöbladet och har under åren särskilt uppskattat de mycket omfattande väderprognoser som tidskriften jobbat fram; särskilt gällande dag- och natttemperaturer samt luftfuktighet och pollenförekomst. Nu i veckan fick jag av min fru (som för övrigt är ridkunnig) veta att dessa prognoser aldrig någonsin varit publicerade i Ormsöbladet. Detta blev för mig en väldigt stor besvikelse och jag vill därför avsluta min prenumeration av Ormsöbladet.”

• Om promenader

Från Norrtälje låter det meddelas till redaktionen, att den person som påstått sig vara en van friluftsmänniska och van att göra långa vandringar i skog och mark, för att inte tala om alla fjällvärldens leder och bergsbestigningar som han påstått varit med om, och som gjort mycket väsen av att han skulle vandra Ormsö runt, utmed kusten, och göra ett stort reportage i Ormsöbladet med bilder av fågelliv, djur- och växtliv och möten med intressanta människor. Av det lär ingenting bli av då han setts vingla omkring i Norrtälje stadskärna, visslande på den där ”bastulåten” som om han var ute på en helt vanlig promenad. Som svar på frågan hur det skulle bli med det omtalade reportaget lär han ha svarat: Att han inte känner till saken ifråga och att man nog förväxlat honom med någon annan som han inte känner. Men uppgiftslämnaren lär ha varit säker på att det var rätt person, då dom vid flera tillfällen ätit korv tillsammans vid samma korvkiosk uppe vid Stockholmsvägen – men samtidigt kan man ju säga att om mannen själv säger att han är en annan så kan ju det också vara sant, rent psykologiskt, kanske?

Angående reportaget så avvaktar redaktionen tills vidare.

• Den amerikanske cyklisten...

låter meddela att han hjälpt en gammal kvinna som slutat cykla men som slarvat bort sin man. Mannen är inte lätt att hitta då kvinnan beskrivit honom som: ja, han ser väl ut som dom flesta. Vilket just inte varit till någon hjälp, men efter ett år hörde hon av sig och sa att hon hittat honom, tror hon i alla fall, han påminner i alla fall om originalet, men det spelar ändå ingen roll, dom är ju så lika varandra gubbarna i den där åldern, sitter framför teven och tittar på fotboll, säger hon. Ibland säger han att han går ut med hunden, trots att vi aldrig haft nån, lade hon till, och jag tycker som grannen att det ser ganska töntigt ut när han går där på trottoaren med hundkopplet släpandes efter sig. Nu är det trots allt på detta viset och jag börjar själv bli orolig om allt det här bara är något jag själv hittat på?

Det kom en fråga

Hej! jag tycker att det skulle vara kul om man anordnade en språkkurs i Ormsöbladet så fort som möjligt då jag står inför min första resa till ön.

Svar: Hej, så roligt att du kom med ett så bra förslag, så vi startar redan i detta nummer, i nästa spalt högst upp.

Liten språkkurs enligt Ormsöbladet

Om du inte är van att prata Ormsömål så får du här hjälp med vad du ska säga och hur när du möter en Estlandssvensk som i bästa fall heter Lars. Om personen heter någonting annat så kan namnet Lars bytas ut mot det mer aktuella.

– *Lars, sa du noat?*
– Lars, sa du något?

– *Er e sant än du änt sa noat? Ja tänkt än ia herd tina rest.*
– Är det sant att du inte sa något? Jag tyckte jag hörde din röst.

– *Håla fonderar du ever, Lars? Tu sajor ingeting.*
– Vad funderar du över, Lars? Du säger ingenting.

– *Ja sitor å fonderar eve än ia änt har noat te sai.*
– Jag sitter och funderar över att jag inte har någonting att säga.

ur ”*Bilder och Berättelser*” av Sven Ahlström

Tidtabellerna för Ormsöfärjan februari – december 2025

Färjetidtabellen kan ses här:

<https://veeteeed.com/#/en/content/rohsvi>

Linje 37 Ormsö linje. På grund av den nya tidtabellen för Ormsö färja har tiderna för middagsavgångar mellan Hullo och Sviby hamn ändrats till 15 minuter senare.

På måndag, tisdag, torsdag och fredag avgår bussen från Hullo kl. 13.00 och från Sviby hamn kl. 13.20. På torsdag avgår bussen från Hullo kl 15.00 och från hamnen i Sviby kl 15.20.

Böcker att läsa och köpa hos SOV

- *Svenskbyborna som kom till Sverige efter Chrusjtjovs töväderspolitik*
av Jörgen Hedman
- *Estlandssvenskarnas flykt över Östersjön*
av Margareta Hammerman. 439 sid.
- *Historien om Gammalsvenskby och svenskättlingarna i Ukraina*
av Jörgen Hedman och Lars Åhlander (postumt).
Omarbetad upplaga, utgiven 2023 av förlaget Eddy.se AB, Visby.
För tjugo år sedan kom den förra upplagan ut. Sedan dess har nya fynd i arkiv och även de senaste händelserna i Ukraina gjort att det var dags för en ny upplaga. Dessutom var den förra slutsåld.
- *Från medeltidshamn till marinbas*
av Jörgen Hedman, 2023. Utg. av Estlandssvenskarnas kulturförening – SOV. Historien om svenskarna runt Rågerviken i Estland. Boken skildrar händelser i området kring Rågerviken såsom Vippal, Korkis och Rågöarna m fl fram till sekelskiftet 1900.

Medlemsavgift till VKÜ

Om du har ett medlemsnummer på raden för VKÜ på betalningsavin betyder det att du är medlem. Vid betalning via internet vänligen skriv medlemsnummer i meddelanderaden.

Har du flyttat?

Redaktionen får Ormsöbladet i retur för att mottagaren har flyttat från sin gamla adress. Ibland lyckas vi hitta den nya adressen men ibland går det inte. Vi ber er att kontakta Ormsö hembygdsförening när ni flyttar, kontaktuppgifter finns på sista sidan.

Även ickemedlem kan prenumerera...

Styrelsen för OHF har fått information om att det finns önskemål om att prenumerera på Ormsöbladet utan att vara medlem i föreningen. Styrelsen anser att det är angeläget att de som vill läsa Ormsöbladet i första hand blir medlemmar, men vill också att även de som av olika skäl inte vill vara medlemmar ska kunna prenumerera på tidningen. Vi har därför beslutat att det ska vara möjligt att prenumerera utan att vara medlem.

Avgiften är densamma som för medlemskap, dvs. 250 kr/år förutom för ungdomar som betalar 50 kr/år. Den som önskar prenumerera utan att vara medlem kontaktar oss med e-post till: ohf@estlandssvenskarna.org.

Ormsös framtid

Är du intresserad av dina rötter och Ormsös framtid? Kan du tänka dig att sitta i styrelsen, delta i kortare projekt eller bidra med material till Ormsöbladet? Hör av dig till någon i styrelsen eller redaktionen. Kontaktuppgifter finns på sista sidan i Ormsöbladet.

Arkivgruppen

Om man vill komma för att få hjälp med något ur arkivet är det bra om man föranmäler sig, på telefon 072-454 67 14 eller e-post: info@estlandssvenskarna.org. Tala gärna om vad du vill leta fram så är vi förberedda. Uppackningen går framåt men en del återstår att göra.

Arkivgruppen har öppet hus varje helgfri onsdag kl. 10-14 eller efter överenskommelse.

Nu är det sommarledigt för arkivgruppen men hör av dig om du har något ärende. Vi öppnar igen den 20 augusti.

Efterlysning

Valberedningen önskar förslag på personer som i framtiden vill ingå i styrelsen eller som revisor.

Hör av er per e-post till: Monica Ahlström
monica.ahlstrom2@outlook.com
eller telefon 070-530 84 54 Tack på förhand

Ormsö Kyrka

Klockringning

Om du vill ha klockringning vid begravning kontakta:
Ene Rand (talar estniska och lite svenska)
mobil: 00372-53 42 1992 eller
Kerstin Hammarin 08-590 320 45

För visning kontakta:
Kristina Rajando (talar estniska och engelska)
mobil: 00372-56 61 63 95
Ants Rajando (talar estniska och engelska)
mobil: 00372-518 79 57

Minnesadresser

Vill du skänka en gåva till OHF vid någons bortgång så ser styrelsen till att skicka en så kallad minnesadress (jämför med postogram). Minnesadresserna har olika fotografier från Ormsö samt texten "Till minne av NN har en gåva lämnats till Ormsö hembygdsförening NN".

Gör så här:

Välj ett valfritt belopp och sätt in pengarna på OHF:s plusgirokonto 635 13 76-6. Ange till vems minne gåvan avser samt givarens namn.

Skriv ett mail till OHF: ohf@estlandssvenskarna.org där det framgår

- att du betalat in en gåva till NN:s minne
- begravningens datum, tid och plats
- adress till mottagaren (anhörig eller begravningsbyrå)
- samt ditt eget namn

Kontakta OHF via mail om du i dödsannons vill föreslå att gåva skänks till OHF.

Vid dödsfall

Om person som har dubbelt medborgarskap (alltså både svenskt och estniskt) och har avlidit så ska man anmäla det tillsammans med dödsattesten till estniska ambassaden.

Kalendariet sommaren 2025

Kontrollera alltid i Ormsöbladet, Kustbon och SOV:s hemsida om det finns något av intresse, utöver vad som redovisas i detta kalendarium, gällande möten och sammankomster.

- **To.m. 17 augusti:** Utställning på Prins Eugens Waldemarsudde i Stockholm, där verk av Ilon Wikland, Tove Jansson, Linda Bondestam och Pija Lindenbaum presenteras.
- **To.m. 30 september:** Armémuseet, Stockholm visar att banden mellan Sverige och Ukraina är minst 1000 år gamla.

För arrangemang i SOV:s regi, se deras hemsida – eller prenumerera på nyhetsbrevet!

- Utställningen Vikings Before Vikings på museet Vrak på Djurgården, Stockholm, om utgrävningarna av gamla gravar med vikingar från Sverige utanför byn Salme på Ösel. Pågår till 2026. Det finns dna-kopplingar till estlandssvenskar.
- 3–6 juli. Den 28:e sång- och dansfesten i Tallinn. Biljetterna släpps den 25 januari på: 2025.laulupidu.ee
- **Torsdag 26 juni till 2 juli** – Stockholm. Narva och Tallinn Internationella ESTO-festivalen invigs på Skansen, Stockholm 26 juni. Den flyttar sedan till Narva (28 juni) och Tallinn (1–2 juli). Mer information på hemsidan <https://estofestival.com/en/>
- **Den 8 och 20 juli** – Tartu, Estland. Eesti Rahva Muuseum ERM i Dorpat/Tartu planerar att anordna guidning på svenska denna dag av utställningen ”Estlandssvenskar”. Utställningen är öppen tisdag–söndag varje vecka från 25 maj 2025 till juni 2026.
- **Lördag den 26 juli** kl. 10–15 Rälby marknad kl. 13–18 Ormsökistan, hembygdsgården Sviby med bl a Charlie Norrman och ERM. kl. 19–21 Fest på festplatsen
- **Söndag den 27 juli** kl. 11–12 Gudstjänst S:t Olofs kyrka Ormsö kl. 17–18 Konsert Kullerkupp S:t Olofs kyrka Ormsö
- **Måndag den 28 juli** kl. 22–23 Konsert Fox Clemantis S:t Olofs kyrka Ormsö kl. 23–24 midnattsmässa i S:t Olofs kyrka Ormsö
- **Tisdag den 29 juli** kl. 12–13 Gudstjänst tillägnad 35-årsdagen av kyrkans återinvigning S:t Olofs kyrka Ormsö Gemensam kl. 13–14 soppa för festdag på kyrkogården kl. 15–16 kaffe på hembygdsgården i Sviby
- Hembygdsgården firar 25-årsjubileum under Olofsdagarna.
- **Fredag 1 augusti** – Tartu, Estland. Eesti Rahva Muuseum ERM i Dorpat/Tartu planerar att anordna guidning på svenska denna dag av utställningen ”Estlandssvenskar”.
- **6–10 augusti** – Ormsö Tallharpa-läger på Ormsö.
- **Lördag den 9 augusti** – Hapsal kl. 12–15 Gamla hamnens marknad vid Aibolands museum med rökt fisk m. m.

Tallink Silja rabatter 2025 och ytterligare information

Avtalet mellan estlandssvenska hembygdsföreningar och Tallink Silja AB har förlängts fr o m den 1 januari 2025 med vissa ändringar. Rabatten blir upp till 15% på resa och hytt, men ingen rabatt på bilen. Bokningen av privatresor ska ske på tel 08-22 21 40. Vid förfrågan eller bokning av grupp & konferensresa ring tel 08-22 08 30. Det går även att boka online på www.tal-linksilja.se eller mobilapp. Jämför alltid priset med aktuellt erbjudande från Club One om du är medlem, som kan vara billigare än avtalsrabatten. Kom ihåg att uppge avtalsnumret 4799.

OBS!

Vid online bokning ska koden 4799 skrivas in i rutan FÖRETAGSKUND

Ormsöbladet är ett informationsblad för medlemmar i Ormsö Hembygdsförening som är en ideell förening vars mål skall vara allmännyttiga.

Medlemsavgift: 250 kr, ungdom t.o.m. 25 år: 50 kr. På inbetalningsavin finns även möjlighet att betala in medlemsavgiften till VKÜ: 100 kr. OHF plusgironr: 635 13 76 -6

Frågor angående medlemsregistret: Om du gjort adress-ändring eller annat som rör medlemskapet.

tel: 076-640 34 34 (svarare)

E-post: ohf@estlandssvenskarna.org

Redaktionsgrupp:

Charlie Norrman, redaktör.

070 313 85 21 charlie@hellmanmedia.com

Monica Ahlström 070 530 84 54

monica.ahlstrom2@outlook.com

Postadress till redaktionen:

Ormsö Hembygdsförening

c/o Estlandssvenskarnas Kulturförening SOV

Wallingatan 34, 2 tr. S-111 24 Stockholm

OHF@estlandssvenskarna.org

Manusstopp: 20 feb, 20 maj, 20 aug, 20 nov.

Ormsöbladet utkommer med fyra nummer/år, i mars, juni, september och december.

Varje artikelförfattare ansvarar själv för insänt material.

Citera gärna källan till ev. uppgifter.

Lokalen: Wallingatan 34, 2 tr.

telefon: 072-454 6714. Öppettider: onsdagar 10.00–14.00.

OHFs hemsida: <http://ormso.wordpress.com/>

Tryckt hos: Katarina Tryck
– en del av Åtta.45 Tryckeri AB
Ormsöbladet nr 2. 2025
ISSN 2002-3219